

Szkoda na osobie i jej naprawienie

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Rozdział I. Ogólna charakterystyka uprawnień przysługujących bezpośrednio poszkodowanemu w przypadku uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia

§ 1. Zakres stosowania regulacji art. 444 KC

W razie uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia unormowanie zawarte w art. 444 KC nadaje poszkodowanemu następujące – niezależne od siebie (samodzielne¹) – uprawnienia:

- 1) roszczenie o zwrot wszelkich wynikłych z tego kosztów;
- 2) roszczenie o wyłożenie z góry sumy potrzebnej na koszty leczenia i przekwalifikowania;
- 3) możliwość żądania renty na przyszłość, która ma na celu kompensację co najmniej częściowej utraty zdolności do pracy zarobkowej, zwiększenia potrzeb lub zmniejszenia widoków powodzenia na przyszłość;
- 4) w przypadkach określonych w punkcie poprzednim możliwość żądania renty tymczasowej w przypadku, gdy w chwili wydania wyroku szkody nie da się dokładnie ustalić.

Liczba przedstawionych uprawnień nie jest przypadkowa. W szczególności w pkt 3 chodzi o jedną rentę, niezależnie od tego, czy w konkretnym przypadku zachodzi jedna z postaci naruszenia tam wskazanych, czy też kilka. Gdyby zatem jakiś czas po ustaleniu rozmiaru renty z tytułu zmniejszenia zdolności do pracy doszło do trwałego zwiększenia potrzeb poszkodowanego, powinien on dochodzić zwiększenia już przyznanej renty na podstawie art. 907 § 2 KC, a nie domagać się kolejnej renty². Będzie o tym jeszcze mowa w rozdz. III § 1 pkt II.

W związku z powołaną powyżej cechą samodzielności uprawnień z przedstawionego podziału wynika również, że żądanie procesowego zaspokojenia jednego z nich nie wpływa na zaspokojenie czy przedawnienie

¹ Wyr. SN z 10.2.1970 r., II CR 7/70, Legalis – samodzielność ta dotyczy także relacji uprawnień wymienionych w tekście do pozostałych uprawnień wynikających z uszkodzenia ciała czy rozstroju zdrowia – np. roszczenia o zadośćuczynienie.

² Wyr. SN z 2.3.1982 r., I CR 27/82, OSNCPiUS 1982, Nr 10, poz. 150.

pozostałych. W toku postępowania możliwa jest oczywiście zmiana powództwa (art. 193 KPC) na zasadach ogólnych, przez jego uzupełnienie o kolejne żądanie dotyczące innego roszczenia, ale nie pozostaje to w gestii sądu, jak to kiedyś wynikało pośrednio z uchylonego obecnie art. 321 § 2 KPC³.

Unormowanie art. 444 KC zasadniczo stanowi wierne odwzorowanie art. 161 KZ, wobec czego dorobek orzecznictwa i jurysprudencji wypracowany w czasie obowiązywania drugiego przepisu zachował zasadniczo aktualność⁴. Trzeba jednak uwzględnić przemiany ustrojowo-społeczne, które w pewnym zakresie go zdezaktualizowały.

Skutki naruszenia dóbr osobistych w sferze majątkowej człowieka, określane jako **szkoda na osobie**, mogą być wielopłaszczyznowe. Przykładowe naruszenie czci wywołuje nieraz utratę renomy koniecznej do wykonywania zawodów wymagających zaufania. Tego rodzaju uszczerbki nie podlegają unormowaniom **art. 444 i 446 KC** i nie są przedmiotem analiz w niniejszej pracy. Przepisy te dotyczą wyłącznie **niektórych przypadków szkody na osobie**, a to jedynie takich, które są następstwami: uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia oraz śmierci człowieka. Ponieważ mają charakter wyjątkowy w stosunku do art. 361 i 363 KC, zatem ich wykładnia nie może być rozszerzająca. W szczególności zasad wynikających z art. 444 i 446 KC nie wolno w żadnym razie rozciągać na te przypadki szkód na osobie, które nie są następstwem uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia⁵, a tym bardziej na przypadki szkód na mieniu i czysto ekonomicznych (*pure economic loss*)⁶. Jako przykład należący do pierwszej kategorii można wskazać szkodę majątkową wynikającą z naruszenia czci czy wizerunku⁷ (zob. jednak niżej), względnie pozbawienia wolności⁸, oraz szkody doznane przez osoby prawne wskutek naruszenia ich dóbr osobistych⁹. Nie mamy tu do czynienia z luką prawną, lecz jedynie ze stosunkiem *lex generalis – lex specialis*, który wyłącza zastosowanie analogii z przepisu wyjątkowego, tzn. art. 444 KC. Dotyczy to

³ Uchw. SN(7) z 24.5.1960 r., I CO 5/60, OSNCPiUS 1961, Nr I, poz. 3.

⁴ Z. Masłowski, w: J. Ignatowicz, Z. Resich (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Tom 2. Księga 3. Zobowiązania, Warszawa 1972, s. 1095.

⁵ Por. J. Rezler, Naprawienie szkody wynikłej ze spowodowania uszczerbku na ciele lub zdrowiu (według prawa cywilnego), Warszawa 1968, s. 69.

⁶ Wyr. SN z 11.4.1974 r., I CR 845/73, Legalis.

⁷ Znany w orzecznictwie niemieckim przypadek nielegalnego wykorzystania wizerunku aktora dramatycznego w reklamie środków zwiększających potencję, w wyniku czego aktor stracił zdolność do pracy zarobkowej w rolach dramatycznych (BGHZ 26, 349; W. Fikentscher, Schuldrecht. Allgemeiner Teil, Berlin 1997, s. 340 Nb 549). W drodze wykładni rozszerzającej § 847 ust. 1 KCN (odpowiednik art. 445 § 1 KC) przyznano mu zadośćuczynienie.

⁸ Trafnie wyr. SA w Poznaniu z 28.10.2014 r., II AKa 188/14, Legalis.

⁹ Zastosujemy do nich natomiast art. 442¹ § 3 KC.

w szczególności niedopuszczalności wynagradzania – na zasadach ogólnych – szkody przyszłej albo ewentualnej.

Uszczerbek majątkowy wynikający z rozstroju zdrowia lub uszkodzenia ciała, podobnie jak uszczerbki wynikające z naruszenia dóbr osobistych innych niż zdrowie czy integralność cielesna (o których była już mowa wyżej), jeżeli zaistniały do chwili orzekania, podlegają indemnizacji wyłącznie na podstawie przepisów ogólnych¹⁰, nie zaś art. 444 czy 446 KC (specyficznym wyjątkiem jest roszczenie z art. 444 § 1 zd. 1 KC)¹¹. Przykład stanowić może utrata zarobków przez poszkodowanego na osobie – do momentu wydania orzeczenia lub zawarcia ugody. Materialnoprawną podstawę żądania ich wynagrodzenia stanowi art. 361 albo 444 § 1 zd. 1 KC w związku z którymś z przepisów ustanawiających odpowiedzialność deliktową (np. art. 415 KC)¹², a nie art. 444 § 2 KC¹³ (zob.

¹⁰ *W. Czachórski* (red.), System prawa cywilnego. Tom III, cz. 1. Prawo zobowiązań, część ogólna, Wrocław 1981, s. 680.

¹¹ Charakteryzuje się ono – omówionymi w tekście pracy – odstępstwami od zasadniczego modelu indemnizacji wynikającego z art. 361 § 1 KC w kierunku poszerzenia jej zakresu, dlatego właśnie przepis art. 444 § 1 zd. 1 KC – a nie art. 361 KC – stanowi podstawę prawną odszkodowania za już doznane uszczerbki, szerzej zob. rozdz. II.

¹² Zwracał na to uwagę już *R. Longchamps de Bérier*, Uzasadnienie projektu kodeksu zobowiązań, Warszawa 1934, s. 238; *L. Domański*, Instytucje Kodeksu zobowiązań. Komentarz teoretyczno-praktyczny. Część ogólna, Warszawa 1936, s. 675; *A. Szpunar*, Zasada pełnego odszkodowania w prawie cywilnym, PiP 1973, Nr 5, s. 30; *tenże*, Renta dla okaleczonego dziecka, NP 1962, Nr 9, s. 1131; *tenże*, Odszkodowanie za szkodę majątkową. Szkada na mieniu i osobie, Bydgoszcz 1998, s. 142; chyba o tym samym *W. Warkallo*, *H. Zwolińska*, Odszkodowania i inne świadczenia wypadkowe, Warszawa 1951, s. 86.

Odmienne: *Z. Radwański*, *A. Olejniczak*, Zobowiązania – część ogólna, Warszawa 2014, s. 267 Nb 641; *W. Czachórski* (red.), System prawa cywilnego, t. III, cz. 1, 1981, s. 663; *Z. Masłowski*, w: *J. Ignatowicz*, *Z. Resich* (red.), Kodeks cywilny, t. 2, ks. 3, 1972, s. 1096; *J. Misztal-Konecka*, Kilka uwag o kosztach opieki nad poszkodowanym jako szkodzie podlegającej naprawieniu na podstawie art. 444 § 1 zd. 1 k.c., w: *T. Ereciński*, *J. Gudowski*, *M. Tomalak* (red.), Ius est a iustitia appellatum, Warszawa 2017, s. 879; *B. Bładowski*, *A. Gola*, Szkada i odszkodowanie, Warszawa 1984, s. 66; *A. Olejniczak*, w: *A. Kidyba* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część ogólna. Tom III, Warszawa 2014, s. 551; *K. Mularski*, w: *M. Gutowski* (red.), Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do art. 1–352, Warszawa 2016, s. 1838 Nb 23 – zaliczający utracone zarobki do kosztów objętych art. 444 § 1 zd. 1 KC.

A. Szpunar, Wynagrodzenie szkody wynikłej wskutek śmierci osoby bliskiej, Bydgoszcz 2000, s. 201 dopuszcza za okres sprzed ustalenia renty zarówno odszkodowanie jednorazowe, jak i rentę.

¹³ Dlatego nie zasługują na uznanie próby utożsamienia zaległego odszkodowania z rentą – por. wyr. SN z 31.5.2001 r., V CKN 253/00, Legalis, ponieważ rentę zawsze zasądza się wyłącznie na przyszłość. W tym kierunku jednak *A. Szpunar*, Zakres obowiązku naprawienia szkody, PiP 1960, Nr 1, s. 30.

W rozdz. III § 3 pkt III wskazuję, że rozliczenie zwiększenia potrzeb za okres przed ustaleniem renty powinno się dokonywać na podstawie art. 444 § 1 KC.

podobnie co do konstrukcji – art. 137 § 2 zd. 1 KRO). Podlegają one dziedziczeniu w tym właśnie kształcie, a nie jako roszczenia o niewymierzoną rentę¹⁴. Mimo nieobjęcia uregulowaniami art. 444 i nn. KC są to szkody na osobie, a zatem zastosujemy do nich np. art. 442¹ § 3 KC¹⁵.

Zarazem uszczerbki te muszą być traktowane nie jako świadczenie okresowe, co ma znaczenie z punktu widzenia ustalenia wartości przedmiotu sporu, jeżeli powód od początku dochodzi ich w łącznej kwocie. W szczególności nie jest wówczas dopuszczalne zastosowanie art. 22 KPC – według tego przepisu można ustalać wartość przedmiotu sporu jedynie w odniesieniu do przyszłych świadczeń rentowych, co musi być dodatkowo powiększone o rozmiar już powstałych uszczerbków dochodzonych w tym samym postępowaniu¹⁶. Gdy jednak sąd sam dokona „przekształcenia” przedmiotu procesu, ponieważ powód żądał w pozwie zasądzenia świadczeń rentowych np. od momentu wniesienia pozwu, a sąd zasądzi łączną kwotę za okres do momentu wydania orzeczenia, nie przeszkadza to moim zdaniem zastosowaniu art. 22 KPC, co w zestawieniu z zasadą petryfikacji wartości przedmiotu sporu z art. 26 KPC w ogromnej większości przypadków oznaczać będzie pozostanie przy opłacie sądowej ustalonej zgodnie z art. 22 KPC.

Zanim dojdzie do wydania pierwszego wyroku ustalającego obowiązek świadczeń rentowych, poszkodowany dysponuje na mocy przepisów ogólnych roszczeniem o naprawienie szkody już doznanej. Na podstawie art. 444 § 2 i art. 446 § 2 KC już przed wyrokiem „może żądać” renty. Wyrok ustalający ją bezwzględnie odcina jednak czasowo ten obowiązek od przeszłości. Świadczenia rentowe należą się wyłącznie *pro futuro*, gdyż służą naprawieniu szkody przyszłej. Do tej chwili powstałych uszczerbków poszkodowany może dochodzić już na podstawie art. 361–363 KC¹⁷. Ich dobrowolne zaspokojenie przez dłużnika w tym okresie jest oczywiście możliwe, ale gdyby ugoda czy ustalające uznanie długu¹⁸ miały dotyczyć okresu wstecznego, to rozmiar świadczeń –

¹⁴ W odmiennym kierunku zupełnie nieprzekonująco, bo bez pogłębionego uzasadnienia, wyr. SN z 28.12.1966 r., I PR 536/66, OSNCP 1967, Nr 6, poz. 115; orzeczenie to powołuje A. Olejniczak, w: A. Kidyba (red.), Kodeks cywilny, t. III, 2014, s. 576.

¹⁵ Odmiennie, moim zdaniem nieprzekonująco, A. Szpunar, Wynagrodzenie szkody wynikłej wskutek śmierci osoby bliskiej, s. 202.

¹⁶ Uchw. SN(7, zasada prawna) z 18.4.1958 r., 1 Co 5/58, OSNCK 1958, Nr 3, poz. 61; S. Garlicki, Odpowiedzialność cywilna za nieszczęśliwe wypadki, Warszawa 1959, s. 224.

¹⁷ W przypadkach objętych art. 446 § 2 KC istnienie takich ogólnych roszczeń jest wyłączone ze względu na zasadę ograniczenia indemnizacji do bezpośrednio poszkodowanego (por. rozdz. IV § 3).

¹⁸ Przekonująco o trudnościach w odróżnieniu ugody i uznania ustalającego M. Pzyziak-Szafnicka, Uznanie długu, Warszawa 1996, s. 238. Autorka zrównuje obie te czynności co do skutków.

z punktu widzenia oceny prawidłowości tych czynności¹⁹ – powinien być odnoszony do powołanych przepisów (np. co do realnie utraconego, konkretnego zarobku), a nie unormowań art. 444 czy 446 KC²⁰. O charakterze „możności żądania” renty będzie mowa w rozdz. III § 1 pkt III.

Powyższe rozważania materialnoprawne prowadzą do wniosku, że za niewłaściwe należy uznać przeciwstawianie „szkody na majątku” szkodzie na osobie, uznając, iż ze szkodą na osobie mamy do czynienia wyłącznie w przypadku naprawienia szkody przyszłej (art. 444 § 2 i 3, art. 446 § 2 i 3 KC)²¹.

Przepisy ogólne mogą również stanowić jedyną podstawę indemnizacji w tych przypadkach, gdy szkoda majątkowa jest następstwem uszkodzenia ciała, ale nie mieści się w pozycjach objętych art. 444 § 1 i 2 oraz art. 446 § 1–3 KC. Oczywiście orzecznictwo ma spory margines swobody w zakresie wykładni pojęcia „koszty”, zwłaszcza na gruncie art. 444 § 1 KC (gdzie mowa jest o „wszelkich kosztach”, gdyż w art. 446 § 1 KC obwarowano je wymaganiami, by były to koszty „leczenia i pogrzebu”), o czym będzie dokładniej mowa w rozdz. II, ale pamiętać trzeba, że są to przepisy wyjątkowe, które nie podlegają wykładni rozszerzającej.

Gdyby zatem w związku z poniesieniem kosztu objętego art. 444 § 1 zd. 1 KC doszło do powstania dalszych skutków szkodowych (np. poszkodowany w celu zakupu leków zerwał korzystnie oprocentowaną lokatę bankową), do naprawienia tego uszczerbku zastosujemy – gdy chodzi o zakres indemnizacji – wyłącznie art. 361 KC (w obu jego paragrafach).

Nieco inaczej jest na gruncie art. 446 KC. Zasada ograniczenia odpowiedzialności deliktowej do bezpośrednio poszkodowanego wyłącza bowiem w ogóle poszukiwanie naprawienia uszczerbków nieobjętych § 1–3 tego unormowania. Regulacja art. 446 KC stanowi wyłom w tej zasadzie, ale nie podlega ona wykładni rozszerzającej. Dlatego niedopuszczalne jest obchodzenie tego przepisu i powoływanie się wyłącznie na art. 361 KC co do innych postaci uszczerbków. Swoistą furtkę stanowi tu jednak art. 446 § 3 (por. rozdz. VIII), pozwalający na objęcie stosownym odszkodowaniem znacznego zakresu szkód, których doznają pośrednio poszkodowani wskutek zgonu.

Wyjątek od tego zachodzi wyłącznie w przypadku zachowania intencjonalnego, nakierowanego na wyrządzenie rozstroju zdrowia lub uszkodzenia ciała osoby innej niż bezpośrednio poszkodowany zmarły (np. działanie w celu wywołania depresji rodzica przez zabicie jego porwanego dziecka). Wynika to jednak z ogólnej zasady bezwzględnej od-

¹⁹ Zwłaszcza ich zgodności z zasadami współzycia społecznego oraz art. 449 KC.

²⁰ Choć z powodu wskazanego trzy przypisy wyżej takie odniesienie prowadziłoby do wniosku o braku roszczeń.

²¹ Tak jednak *R. Longchamps de Bérier*, Uzasadnienie projektu, s. 237.

powiedzialności za *dolus* (por. art. 473 § 2 KC), która w mojej ocenie korzysta z pierwszeństwa w stosunku do zasady ograniczenia indemnizacji do bezpośrednio poszkodowanego. Poza tymi przypadkami dochodzenie odszkodowania przez osoby bliskie bezpośrednio poszkodowanemu w związku z rozstrojem zdrowia doznany „*par ricochet*” – w zakresie nieujęty w art. 446 § 1–3 KC – jest niedopuszczalne.

Orzecznictwo trafnie przeciwstawia się takiej wykładni art. 445 § 1 KC (w szczególności chodzi o zwrot „w wypadkach przewidzianych w artykule poprzedzającym” na początku tego przepisu), zgodnie z którą unormowanie to miałyby znajdować zastosowanie jedynie w sytuacji, gdy doszło zarazem do powstania szkody majątkowej²². Świadczy to o rozdzielnym traktowaniu szeroko rozumianego (renty z art. 444 § 2 i 3 oraz art. 446 § 2 KC, odszkodowania jednorazowego z art. 444 § 1 zd. 1, art. 446 § 3 i art. 447 KC) odszkodowania za uszczerbek majątkowy i zadośćuczynienia. Są to świadczenia zmierzające do naprawienia dwóch uszczerbków, nie zaś jednego, zmieszanego uszczerbku majątkowo – niemajątkowego. Naprawienie szkody niemajątkowej nie wymaga zarazem zaistnienia szkody majątkowej podlegającej indemnizacji według art. 444 KC.

Z drugiej strony zasądzenie zadośćuczynienia nie wpływa na uwzględnienie i ocenę roszczeń zmierzających do naprawienia szkody majątkowej. Są to bowiem uprawnienia odrębne od siebie i w tym znaczeniu samodzielne²³.

Przykładowa utrata zdolności do pracy zarobkowej czy utrata widoków powodzenia w przyszłości są wynagradzane rentą z art. 444 § 2 KC, nieobejmującą elementów zadośćuczynienia za przykrość związaną z niemożnością pracy zarobkowej czy uzyskiwania korzyści dzięki indywidualnym zdolnościom, których dotyczy utrata widoków powodzenia²⁴.

²² Wyr. SN z 19.11.2008 r., III CSK 171/08, Legalis.

²³ Na gruncie rozróżnienia między roszczeniem z art. 444 § 1 zd. 2 oraz art. 445 § 1 KC stanowczo wyr. SN z 10.2.1970 r., II CR 7/70, Legalis.

Z. Radwański, Głosa do wyr. SN z 19.9.1967 r., I PR 285/67, PiP 1968, Nr 4–5, s. 826, który powołuje także wyr. SN z 7.9.1960 r., 2 CR 629/59, PiZS 1962, Nr 3, s. 73.

O problemie mieszanego charakteru odszkodowania należnego na podstawie art. 446 § 3 KC będzie mowa w rozdz. VIII § 5.

²⁴ Uchw. SN(7, zasada prawna) z 17.6.1963 r., III CO 38/62, OSPiKA 1965, Nr 9, poz. 195; wyr. SN z 19.10.1963 r., II CR 976/62, OSPiKA 1964, Nr 11, poz. 222.

§ 2. Stosunek unormowań szkody na osobie (w tym także w przypadku zgonu) do reguł ogólnych. Generalna charakterystyka uprawnień

Rozwikłanie tytułowego problemu należy rozpocząć od ustalenia, w jakim zakresie unormowania szczególne, dotyczące szkód na osobie i zawarte w art. 444, 446, 447 i 449 KC, wyłączają zastosowanie dyspozycji norm o charakterze ogólnym, przede wszystkim wynikających z art. 361 i 363 KC. Wątpliwości nie nasuwa stosunek art. 444 i nn. KC do innych norm, ustanawiających odpowiedzialność deliktową, jak np. art. 415–436 KC, ponieważ pierwsza regulacja stanowi wskazanie zakresu uszczerbku podlegającego indemnizacji, nie przesądza natomiast o zasadzie odpowiedzialności czy innych jej przesłankach. Innymi słowy, unormowania art. 444 i nn. KC znajdują zastosowanie przy każdej zasadzie odpowiedzialności deliktowej²⁵, a w przypadku odpowiedzialności na zasadzie winy – bez względu na jej stopień zachodzący w konkretnym przypadku²⁶.

W piśmiennictwie na ogół panuje zgoda co do tego, że w art. 444 i nn. KC w zakresie szkody majątkowej mamy do czynienia jedynie z „rozwiniciem” czy „zastosowaniem” ogólnych zasad²⁷, a poszczególne przepisy art. 444 i 446 KC stanowią wyraz zastosowania czy konkretyzacji zasady pełnego odszkodowania, wyrażonej w art. 361 § 2 KC²⁸. Nie-

²⁵ P. Sobolewski, w: K. Osajda (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Tom IIIA. Zobowiązania. Część ogólna, Warszawa 2017, s. 829; A. Śmieja, w: A. Olejniczak (red.), System Prawa Prywatnego. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna, Warszawa 2018, s. 736 Nb 816.

²⁶ P. Sobolewski, w: K. Osajda (red.), Kodeks cywilny, t. IIIA, 2017, s. 831 Nb 7; A. Szpunar, Zasada pełnego odszkodowania, s. 30.

²⁷ A. Szpunar, Ustalenie odszkodowania w prawie cywilnym, Warszawa 1975, s. 13, 33 i n. oraz s. 64; *tenże*, Glosa do uchw. SN(7, zasada prawna) z 17.6.1963 r., III CO 38/62, OSPiKA 1965, Nr 9, poz. 196; *tenże*, Odszkodowanie za szkodę majątkową, s. 140 (Autor zastrzega jednak, że w zakresie art. 446 § 2 i 3 oraz art. 449 KC mamy do czynienia z przełamaniem ogólnych zasad), s. 143; *tenże*, Glosa do wyr. SN z 4.7.1969 r., I CR 116/69, OSPiKA 1970, Nr 4, poz. 89, s. 186; *tenże*, Czyny niedozwolone w kodeksie cywilnym, SC 1970, t. XV, s. 94; por. *tenże*, Zasada pełnego odszkodowania, s. 30; W. Warkalło, H. Zwolińska, Odszkodowania, s. 87.

²⁸ A. Szpunar, Ustalenie odszkodowania, s. 33 i n. oraz s. 64; *tenże*, Roszczenie małoletniego o rentę wypadkową, NP 1968, Nr 4, s. 529; *tenże*, Zasada pełnego odszkodowania, s. 30; *tenże*, Uwagi o rencie na rzecz poszkodowanego, w: A. Szpunar (red.), Studia z prawa prywatnego: księga pamiątkowa ku czci profesor Biruty Lewaszkiewicz-Petrykowskiej, Łódź 1997, s. 343; *tenże*, Renta dla okaleczonego dziecka, s. 1131; J. Rezler, Naprawienie szkody, s. 52 i n. oraz s. 65 i n.; S. Garlicki, Odpowiedzialność cywilna za nieszczęśliwe wypadki, Warszawa 1971, s. 21 i n.; W. Czachórski, Prawo zobowiązań w zarysie, Warszawa 1968, s. 143; *tenże*, System

kiedy przyjmuje się z kolei, że o ile art. 444 KC jedynie precyzuje to, co wynika z art. 361 § 2 KC, to w przypadku art. 446 KC mamy do czynienia ze zmianą w stosunku do ogólnych zasad prawa odszkodowawczego²⁹, przede wszystkim polegającą na wprowadzeniu wyjątku od zasady ograniczenia indemnizacji do bezpośrednio poszkodowanego³⁰.

Obie te formuły nie są poprawne, chyba że za przypadek rozwinięcia uznamy również rozszerzenie. Gdyby bowiem chodziło jedynie o konkretyzację, nie można byłoby mówić, że zachodzi tu stosunek *lex generalis – lex specialis*. Przedstawione nieco dalej zestawienie modyfikacji reguł ogólnych (wynikających z art. 361 i 363, a częściowo także art. 415 KC) świadczy o tym, że nie jest to jedynie rozwinięcie czy doprecyzowanie tych reguł³¹.

Należy raczej przyjąć, że modyfikacje norm ogólnych wynikają ze specyfiki szkód na osobie objętych omawianymi tu przepisami. Ustawodawca zdecydował się na ich wprowadzenie ze względu na masowość wypadków komunikacyjnych i wypadków przy pracy³², aby ułatwić treściową konkretyzację uprawnień służących poszkodowanym. Cechą wielu szkód w tym obszarze jest ich ciągłość – odnawiają się one na ogół co miesiąc, gdy dotyczą środków utrzymania. Przypadki szkody na osobie są skomplikowane do określenia, gdy chodzi o rozmiar uszczerbku – z natury swojej trudno wymierne, co powoduje, że szkoda może zostać naprawiona jedynie w pewnym przybliżeniu³³. Łączy się to zresztą

prawa cywilnego, t. III, cz. 1, 1981, s. 661; *W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian*, Zobowiązania. Zarys wykładu, Warszawa 2002, s. 260; *Z. Policzkiewicz-Zawadzka, A. Wolter*, Głosa do wyr. SN z 2.1.1962 r., 4 CR 769/61, PiP 1963, Nr 1, s. 155.

²⁹ *G. Bieniek* (red.), Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania, t. I, Warszawa 2002, s. 446 – jak można przypuszczać, Autorowi chodziło o odstępstwo od ograniczenia indemnizacji do bezpośrednio poszkodowanego.

³⁰ *A. Szpunar*, Renta dla okaleczonego dziecka, s. 1131; *tenże*, Odszkodowanie za szkodę majątkową, s. 140; *tenże*, Czyny niedozwolone w kodeksie cywilnym, s. 39; *tenże*, Ustalenie odszkodowania z tytułu ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej, w: *A. Wąsiewicz* (red.), Obowiązkowe ubezpieczenia komunikacyjne w PRL. Zagadnienia wybrane, Poznań 1979, s. 113.

³¹ W tym jednak kierunku *A. Szpunar*, Ustalenie odszkodowania, w: *A. Wąsiewicz* (red.), Obowiązkowe ubezpieczenia komunikacyjne, s. 113; co do art. 444 § 1 KC *J. Rezler*, Naprawienie szkody, s. 52 i tam powołana literatura; *S. Garlicki*, Odpowiedzialność cywilna, 1959, s. 21 i n.; *W. Czachórski*, Prawo zobowiązań, s. 143; *A. Szpunar*, Głosa do uchw. SN(7) z 17.6.1963 r.

Inaczej (co do art. 162 § 2 KZ) wyr. SN z 13.4.1961 r., 2 CR 960/59, OSPiKA 1962, Nr 12, poz. 323 z głosą *C. Tabęckiego*.

³² Co do zarachowania świadczeń z ustawy wypadkowej na poczet szkody oraz dalszej odpowiedzialności pracodawcy (ponad te świadczenia) zob. rozdz. III § 1 pkt XI pkt 1.

³³ *A. Szpunar*, Ustalenie odszkodowania, 1975, s. 33; *tenże*, Restytucja naturalna jako sposób naprawienia szkody, NP 1985, Nr 1, s. 4.

z ułomnością indemnizacji, przedmiotem regulacji są bowiem – jak już wspomniano – szkody majątkowe, a normy z tego zakresu nie interesują się uszczerbkami w sferze zdrowotnej, ujmują jedynie ich skutki w sferze majątku³⁴. Jest to podejście trafne, skoro integralność cielesna czy zdrowie nie mają *per se* wartości majątkowej, przesądza jednak zarazem o tym, że uszczerbek ma charakter pośredni³⁵ – dokonuje się „za pośrednictwem” rozstroju zdrowia czy uszkodzenia ciała. Czemu innemu służy natomiast naprawienie szkody niemajątkowej. Także jednak i w jej przypadku chodzi o szkodę wynikłą z uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia, nie zaś o samo uszkodzenie lub rozstrój³⁶. Ustawodawca obejmuje to naprawienie hipotezą art. 445 KC.

Wskazać należy – zarówno w przypadku uprawnień bezpośrednio poszkodowanego, jak i osób pośrednio poszkodowanych przez zgon – następujące odstępstwa od reguł ogólnych:

- 1) objęcie zakresem uprawnionych do świadczenia odszkodowawczego osób pośrednio poszkodowanych (art. 446 KC, a w zakresie, w jakim bezpośrednio poszkodowany jest legitymowany do dochodzenia zwrotu kosztów poniesionych przez osoby trzecie – także art. 444 § 1 zd. 1 KC)³⁷, co stanowi pokłosie reakcji ustawodawcy niemieckiego na brak tego rodzaju regulacji w *lex Aquilia*³⁸. Zarazem należy zwrócić uwagę, że ustawodawca niechętnie posługuje się w art. 446 KC pojęciem poszkodowanego na oznaczenie wierzyciela (tylko jeden raz w § 2 zd. 1), wychodzi bowiem z założenia – czego dowód stanowi treść art. 444 KC – że poszkodowanym jest przede wszystkim ten, przeciw komu bezpośrednio było skierowane zdarzenie szkodzące³⁹. Dlatego właśnie doktryna odróżnia (bepośrednio) poszkodowanego z art. 444 KC od osób, które określa się jako pośrednio poszkodowane. Pośredniość ta ma charakter dwupłaszczyznowy: pierwsza płaszczyzna dotyczy samego poszkodowanego bezpośred-

³⁴ J. Widło, Glosa do uchw. SN z 27.4.2001 r., III CZP 5/01, OSP 2003, Nr 6, poz. 74, s. 324; H. Honsell, Differenztheorie und normativer Schadensbegriff, http://honsell.at/pdf/FS_SGHV.pdf (dostęp: 18.1.2021 r.), s. 269.

³⁵ Uchw. SN z 6.8.1991 r., III CZP 66/91, OSPiKA 1992, Nr 5, poz. 102, z glosą A. Szpunara.

³⁶ Przeczy temu jednak tendencja do zasądzania zadośćuczynień na rzecz osób pozabawionych zdolności odczuwania – np. trwale nieprzytomnych.

³⁷ Z tego powodu nie podzielałam zapatrywania K. Mularskiego, w: M. Gutowski (red.), Kodeks cywilny, t. I, 2016, s. 1834 Nb 11, że roszczenie to nie wykazuje żadnych swistości.

³⁸ B. Mugdan, Die gesammten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich, Berlin 1899, s. 428.

³⁹ Wyr. SN z 28.12.1972 r., I CR 615/72, OSPiKA 1974, Nr 1, poz. 7. Wypada tu jednak zaznaczyć, że zasada ta musi zostać nieco rozszerzona, o czym będzie mowa w rozdz. IV § 4.

- nio, gdyż naruszenie zdrowia bądź integralności cielesnej powoduje zgon, który – w drugiej – wywołuje uszczerbki u innych osób pokrywane na mocy uprawnień z art. 446 KC. Nie są one w żadnym stopniu kontynuacją uprawnień bezpośrednio poszkodowanego⁴⁰, lecz własnymi uprawnieniami osób pośrednio poszkodowanych;
- 2) wprowadzenie świadczenia pieniężnego jako postaci odszkodowania objętej roszczeniem⁴¹, zwłaszcza o świadczenie rentowe⁴²;
 - 3) ograniczenie zbywalności roszczeń (art. 449 KC)⁴³;
 - 4) indemnizację szkody przyszłej i ciągłej w art. 444 § 2 i art. 446 § 2 KC (z uwzględnieniem hipotetycznego rozwoju sytuacji np. dotyczącej spodziewanych awansów bezpośrednio poszkodowanego) w postaci świadczeń rentowych⁴⁴ (które, gdy są należne, tylko wyjątkowo dopuszczają jednorazowe odszkodowanie z art. 447 KC) z możliwością korekty (art. 907 § 2 KC). Szkada przyszła jest również przedmiotem unormowania w art. 444 § 1 zd. 2 i art. 446 § 3 KC;
 - 5) objęcie indemnizacją szkody ewentualnej w zakresie utraty widoków powodzenia w przyszłości (art. 444 § 2 KC) oraz jednorazowego odszkodowania (art. 446 § 3 KC);
 - 6) wynagradzanie szkody abstrakcyjnej⁴⁵:
 - a) gdy uprawnienie do renty (na przyszłość) z tytułu zwiększenia potrzeb poszkodowanego (art. 444 § 2 KC) przysługuje niezależnie od tego, czy poszkodowany wyda środki otrzymywane z tego tytułu rzeczywiście na zaspokojenie zwiększonych potrzeb⁴⁶,

⁴⁰ *Ibidem*; zob. też rozdz. V § 4 co do zbiegu uprawnień z art. 446 KC z prawami bezpośrednio poszkodowanego.

⁴¹ A. Szpunar, Ustalenie odszkodowania, 1975, s. 139 i n.

⁴² Uchw. SN z 6.8.1991 r., III CZP 66/91, OSPiKA 1992, Nr 5, poz. 102; wyr. SN z 2.8.1963 r., I PR 270/63, OSPiKA 1964, Nr 11, poz. 220, z krytyczną w tym zakresie glosą A. Szpunara.

Nie ma moim zdaniem przeszkód, by strony w drodze odnowienia postanowiły o niepieniężnej postaci świadczeń dłużnika, podobnie jak możliwa jest *datio in solutum* (art. 453 KC), por. A. Szpunar, Ustalenie odszkodowania, 1975, s. 139 i n.; *tenże*, Glosa do wyr. SN z 18.3.1971 r., I CR 6/71, Odpowiedzialność cywilna. Komentarz w formie glos, Sopot 1997, s. 39 i n.

Por. też wyr. SN z 10.4.2014 r., II PK 191/13, OSNP 2015, Nr 7, poz. 91, dający możliwość zamiany umówionej renty pieniężnej na świadczenie niepieniężne (*in casu* chodziło o deputat opałowy) w razie zmiany stosunków (art. 907 § 2 KC). Nie wystarczy jednak do przyjęcia takiej zmiany widzimisię jednej ze stron.

⁴³ W. Czachórski (red.), System prawa cywilnego, t. III, cz. 1, 1981, s. 661.

⁴⁴ A. Szpunar, Ustalenie odszkodowania, 1975, s. 74.

⁴⁵ H. Honsell, Differenztheorie, s. 269.

⁴⁶ Wyr. SN z 11.7.1978 r., IV CR 196/76, niepubl.; G. Bieniek, Odpowiedzialność cywilna za wypadki drogowe na tle obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych, Warszawa 1983, s. 74.

- b) gdy uprawnienie do renty obligatoryjnej na rzecz osoby bliskiej (art. 446 § 2 zd. 1 KC) służy również w przypadku, gdy zmarły bezpośrednio poszkodowany nie realizował obowiązku alimentacyjnego,
 - c) gdy roszczenie o stosowne odszkodowanie (art. 446 § 3 KC) przysługuje w oderwaniu od dowodu szkody konkretnie już doznanej, skoro sięga w przyszłość, przy równoczesnym nieistnieniu instrumentów pozwalających na korektę w razie niesprawdzenia się prognozy;
- 7) indemnizację kosztów pogrzebu w art. 446 § 1 KC w oderwaniu od konstrukcji *causa superveniens*, a zatem w kierunku obiektywizacji roszczenia, sprzecznej z założeniami metody dyferencyjnej;
- 8) zastosowanie w art. 444 § 1 zd. 1 KC obiektywnej metody ustalania rozmiaru szkody, w której istotny z punktu widzenia odpowiedzialności dłużnika – na gruncie tego przepisu – przebieg sytuacji szkodowej zamyka się w chwili poniesienia kosztów. Kolejne następstwa zdarzenia szkodzącego, jak również następstwa inne niż poniesienie kosztów (np. utrata zarobków przez bezpośrednio poszkodowanego⁴⁷ w okresie od zdarzenia szkodzącego do chwili orzekania, konieczność naprawy ubrania zniszczonego strzałem do bezpośrednio poszkodowanego) oceniane są natomiast na zasadach ogólnych, czyli według art. 361 KC (por. rozdz. II)⁴⁸. Nie wpływa na to w szczegól-

Sformułowanie „każda z przesłanek roszczenia rentowego musi być (...) uwarunkowana istnieniem konkretnej szkody”, zawarte w wyr. SN z 6.7.2016 r., II PK 177/15, Legalis, jest trafne tylko co do renty z tytułu utraty zdolności do pracy zarobkowej. Ponadto posługiwania się pojęciem roszczenia o rentę nie uważam za poprawne z powodów wskazanych w rozdz. III § 1 pkt III.

⁴⁷ Ale nie przez opiekuna bezpośrednio poszkodowanego, bo te zarobki można moim zdaniem uznać za koszt w rozumieniu art. 444 § 1 zd. 1 KC. Zob. rozdz. II § 8. Za odmiennym potraktowaniem opiekuna – i rozszerzającą wykładnią pojęcia kosztu – przemawia to, iż jemu nie przysługuje roszczenie odszkodowawcze do dłużnika deliktowego na podstawie art. 361 KC, które ma co do własnych utraconych zarobków (poza art. 444 § 1 zd. 1 KC) bezpośrednio poszkodowany.

Czy opiekun może być potraktowany jako *negotiorum gestor* dłużnika deliktowego i żądać wynagrodzenia – ale nie zwrotu kosztów – na podstawie art. 753 § 2 zd. 2 KC jako zwrotu nakładów, pozostaje wątpliwe. Wymagałoby to bowiem uznania pracy opiekuna za nakład. Por. M. Kaliński, w: A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, W. Kocot, Zobowiązania. Część szczegółowa, Warszawa 2021, s. 268 Nb 322. Ostatecznie opiekunowi służyłoby roszczenie o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia dłużnika deliktowego polegającego na zaoszczędzeniu wydatku (*damnum cessans*). Dwa ostatnio wskazane roszczenia nie mają jednak charakteru odszkodowawczego, więc nie stanowią argumentu w dyskusji nad tym, czy pojęcie kosztu z art. 444 § 1 zd. 1 KC obejmuje utracone zarobki opiekuna.

⁴⁸ R. Longchamps de Bérier, J. Górski, Zobowiązania, Poznań 1948, s. 294; J. Rezler, Naprawienie szkody, s. 68 i n.; S. Garlicki, Odpowiedzialność cywilna, 1971, s. 456.

ności fakt, że może to być szkoda na osobie, jak w przypadku wskazanych przykładowo utraconych zarobków bezpośrednio poszkodowanego do chwili orzekania, gdyż co do takich postaci uszczerbku odpada potrzeba posłużenia się szczególnymi przepisami o naprawieniu szkody na osobie, tj. art. 444 i nn. KC. Z tego też względu trzeba sprzeciwić się obecnej w orzecznictwie sądów powszechnych manierze zasądzania renty co najmniej od daty wniesienia powództwa⁴⁹. Nie mamy tu bowiem do czynienia ze szkodą przyszłą, której wynagrodzeniu służy renta;

- 9) ograniczenie prawomocności orzeczeń zasądzających rentę w granicach mechanizmu ich korektury w art. 907 § 2 KC, co łączy się z ciągłym charakterem szkody, która na osi czasu ulega fluktuacjom.

Odszkodowawczego charakteru nie ma natomiast roszczenie o usunięcie skutków naruszenia dóbr osobistych (art. 24 § 1 zd. 2 KC), gdyż jest to roszczenie niemajątkowe⁵⁰. Z kolei wątpliwości nie budzi kompensacyjny charakter omawianych tu świadczeń należnych bezpośrednio lub pośrednio poszkodowanemu na podstawie art. 444, 446 § 1–3, art. 446¹ i 447 KC. Z założenia mają one odpowiadać szkodzie⁵¹. W przypadku rent zasądzanych na przyszłość na podstawie art. 444 § 2 i 3 oraz art. 446 § 2 KC niepewność co do rozwoju sytuacji (immanentnie tkwiąca w ich konstrukcji) może w efekcie doprowadzić do zniekształcenia funkcji kompensacyjnej. Przeciwdziała temu jednak mechanizm przewidziany w art. 907 § 2 KC, pozwalający na korekturę wysokości renty.

W największym stopniu ryzyko odejścia od odszkodowawczego – w rozumieniu zbliżonego do wymagań metody dyferencyjnej – charakteru świadczeń występuje w przypadku kapitalizacji renty w postaci jednorazowego odszkodowania na podstawie art. 447 KC, do którego korektury nie ma mechanizmu analogicznego do art. 907 § 2 KC (zob. rozdz. X § 5), jak również w zakresie wskazanym wyżej w pkt 6, gdy wynagradza się szkodę abstrakcyjną. Są to jednak wyjątki od funkcji kompensacyjnej jedynie względne w tym sensie, że nawet w ich przypadku podstawą określenia świadczenia jest szkoda, a tylko jej rozmiar ustalamy w sposób zobiektywizowany, względnie indemnizacji podlega szkoda przyszła⁵², co w obu przy-

⁴⁹ Zwracał na to uwagę już S. Garlicki, *Odpowiedzialność cywilna*, 1971, s. 456. Maniera ta pozostaje obecna w orzecznictwie do dzisiaj.

⁵⁰ A. Szpunar, *Restytucja naturalna*, s. 4; *tenże*, *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1979, s. 247.

⁵¹ A. Szpunar, *Roszczenie małoletniego*, s. 526 i n.

⁵² Dlatego za nieprawidłowe uważam stwierdzenie „dopiero z chwilą szkody powstaje roszczenie o rentę”, i że „nie do przyjęcia byłoby stanowisko wiążące powstanie szkody z którymkolwiek z momentów w czasie narastania szkody” w uchw. SN(7, zasada prawna) z 17.6.1963 r., III CO 38/62, OSNCP 1965, Nr 2, poz. 21; przytacza je także M. Sawczuk, w: W. Siedlecki (red.), *System prawa procesowego cywil-*

padkach jest niezgodne z metodą dyferencyjną. Wszakże renty z art. 444 § 2 i art. 446 § 2 KC – najczęściej spotykane w praktyce – związane z utratą źródeł utrzymania wylicza się z przynajmniej częściowym zastosowaniem założeń metody dyferencyjnej⁵³, abstrahując od procentowych wyliczeń uszczerbku na zdrowiu⁵⁴ czynionych na gruncie medycyny czy prawa ubezpieczeń społecznych (zob. szerzej rozdz. III § 2 pkt VII). Zwłaszcza że możliwości wykorzystania sprawności teoretycznie zachowanych bywają w praktyce niekiedy ograniczone lub nawet wyłączone⁵⁵. Zdarzają się także przypadki odwrotne, gdy utrata zdolności do pracy czy zdrowia wyliczona na niewielki na ogół procent nie spowoduje żadnej szkody, gdyż nie wpłynęło to na zarobki osoby nią dotkniętej⁵⁶. Stanowi to kolejny dowód trafno-

nego, t. III. Zaskarżanie orzeczeń sądowych, Wrocław 1986, s. 122. Uprawnienie (ale nie roszczenie, zob. rozdz. III § 1 pkt III) do żądania wymiaru renty służy już przed doznaniem szkody, bo na tym polega jego istota – chodzi przecież o wynagrodzenie szkody przyszłej i ciągłej. Z tego powodu, że dotyczy szkód przyszłych, wymagalność poszczególnych rat rentowych jest uzależniana przez sąd w wyroku od prognozowanych terminów doznawania szkody (na ogół co miesiąc). Gdyby prognoza sądu się nie sprawdziła, możliwa jest zmiana wysokości renty na podstawie art. 907 § 2 KC (zob. rozdz. X). Moment utraty korzyści czy zwiększenia potrzeb ma zatem znaczenie, ale nie z punktu widzenia istnienia uprawnienia do uzyskania wymiaru renty, lecz wymagalności konkretnych świadczeń, a i to tylko pośrednio, bo bezpośrednio wymagalność ta wynika z wyroku.

W uchwale tej SN przyjął zarazem (*sic!*), że sąd zasądza wynagrodzenie szkody przyszłej, która cechuje się pewnością. Pozorna ta sprzeczność z zacytowanym wyżej zapatrywaniem daje się rozwikłać na gruncie zasad orzekania. Jak przypuszczam, Sądowi Najwyższemu chodziło o to, że orzekając o obowiązku uiszczania renty, sąd powinien bowiem brać pod uwagę stan z chwili zamknięcia rozprawy (zgodnie z art. 316 § 1 KPC), nie zaś uwzględniać przyszłych fluktuacji rozmiaru szkody (teoria potwierdzenia). Gdyby zatem w momencie orzekania nie istniała szkoda wynikała np. z utraty zdolności do pracy zarobkowej, powództwo należy według tego poglądu oddalić, co nie stoi na przeszkodzie uwzględnieniu go w ponownym procesie, gdy już będzie można stwierdzić bieżącą utratę korzyści. Sprawa ma znaczenie przede wszystkim w przypadku szkód na osobie doznanych przez małoletnich i będzie przedmiotem analizy w rozdz. III § 2 pkt XII.

⁵³ *J. Korzonek, I. Rosenblüth*, Kodeks zobowiązań. Komentarz – przepisy wprowadzające – wyciągi z motywów ustawodawczych – ustawy dodatkowe, t. I, Kraków 1936, s. 421.

⁵⁴ Wyr. SN z 25.3.1953 r., I C 1609/52, PiP 1954, Nr 2, s. 364; wyr. SN z 23.4.1953 r., C 3035/52, PiP 1954, Nr 1, s. 185; wyr. SN z 12.3.1965 r., I PR 6/65, z głosem aprobującą *A. Woltera*, OSPiKA 1966, Nr 2, poz. 35; wyr. SN z 5.8.1963 r., II PR 178/63, OSPiKA 1964, Nr 7–8, poz. 156; *K.P.*, Notka do wyr. SN z 25.2.1959 r., I CR 12/59, OSPiKA 1960, Nr 1, poz. 10.

W wyr. SN z 8.9.1964 r., II PR 457/64, OSNCPIUS 1965, Nr 3, poz. 53 nakazano jednak odniesienie się w opinii biegłego powołanego w procesie odszkodowawczym do stanowiska komisji ds. inwalidztwa i zatrudnienia. Od 1997 r. rolę tej instytucji w zakresie ubezpieczeń społecznych przejęli lekarze orzecznicy.

⁵⁵ Wyr. SN z 8.9.1964 r., II PR 457/64, OSNCPIUS 1965, Nr 3, poz. 53.

⁵⁶ Wyr. SN z 4.6.1968 r., I PR 175/68, OSNC 1969, Nr 2, poz. 37.

ści skutkowej koncepcji szkody, według której szkodą nie jest samo naruszenie praw czy interesów poszkodowanego.

Założenia metody dyferencyjnej są aktualne także przy ustalaniu rozmiarów rent z tytułu utraty zdolności do pracy zarobkowej, gdy pod uwagę bierze się hipotetyczne możliwe zarobki poszkodowanego po zaistnieniu zdarzenia szkodzącego⁵⁷, a nie jedynie zarobki otrzymywane przed tym zdarzeniem, jakby tego wymagała metoda obiektywna. Dlatego – jak już zaznaczono wyżej – np. uwzględnia się hipotetyczny awans poszkodowanego czy podwyżkę płac, ale także możliwość podjęcia pracy w zawodzie wyuczonym, którego poszkodowany bezpośrednio przed zdarzeniem szkodzącym nie wykonywał – i to zarówno jako podstawę do określenia wynagrodzenia hipotetycznego, jak i jako miernik pozostałej po zdarzeniu zdolności do pracy. Z drugiej strony bierze się pod uwagę *in minus* czynniki wpływające negatywnie na hipotetyczną zdolność zarobkowania⁵⁸, takie jak starczy upadek sił czy generalna tendencja do ograniczania zatrudnienia osób starszych. Kolejnym przejawem stosowania metody dyferencyjnej jest przyznawanie renty w przypadku uszkodzenia ciała osoby częściowo już niezdolnej w chwili zdarzenia szkodzącego do pracy zarobkowej. Obejmuje ona skutki tego zdarzenia polegające na pogłębieniu niezdolności⁵⁹, nie zaś niezdolność w ujęciu bezwzględnym.

Oczywiście nie unikniemy tu problemów z konstruowaniem stanu hipotetycznego, który z przyczyn naturalnych tym trudniej ustalić, im młodszy był bezpośrednio poszkodowany w chwili zdarzenia szkodzącego; angażują się tu również czynniki ocenne⁶⁰. Łatwiej bowiem przewidzieć hipotetyczną przyszłość zawodową nisko kwalifikowanego robotnika w wieku przedemerytalnym niż uzdolnionego artystycznie czy naukowo dziecka⁶¹. Prowadzi to nawet do pewnych uogólnień, np. że w przypadku uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia małoletniego należy zawsze domniemywać zmniejszenie widoków powodzenia na przyszłość, dające podstawę do zasądzenia renty⁶².

Przedstawione wyżej odstępstwa generalnie wzmacniają pozycję prawną poszkodowanego w stosunku do tego, co wynikałoby z zastosowania reguł ogólnych⁶³. Poza ich zakresem zastosowanie znajdują ogólne

⁵⁷ Wyr. SN z 20.10.1966 r., III CR 226/66, OSNC 1967, Nr 6, poz. 108; Z. Policzekiewicz-Zawadzka, A. Wolter, Glosa do wyr. SN z 2.1.1962 r., s. 153.

⁵⁸ Wyr. SN z 20.10.1966 r., III CR 226/66, OSNC 1967, Nr 6, poz. 108.

⁵⁹ Wyr. SN z 28.1.1938 r., C.II.2601/37, RPE 1938, Nr 4, s. 917; J. Namitkiewicz, Kodeks zobowiązań. Komentarz dla praktyki, t. I, Łódź 1949, s. 272.

⁶⁰ Wyr. SN z 20.10.1966 r., III CR 226/66, OSNC 1967, Nr 6, poz. 108.

⁶¹ Por. A. Szpunar, Glosa do uchw. SN(7, zasada prawna) z 17.6.1963 r., s. 415.

⁶² Trafnie *ibidem*.

⁶³ M. Safjan, w: K. Pietrzykowski (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, Warszawa 2002, s. 1017.

założenia prawa odszkodowawczego, w szczególności rozróżnienie między szkodą majątkową i niemajątkową oraz omówione już wyżej dążenie do kompensacji.

Co do charakteru prawnego świadczeń rentowych, orzekanych i należnych na podstawie art. 444 § 2 i 3 oraz art. 446 § 2 KC, wskazano już, że służą one wynagrodzeniu szkody przyszłej. Ta ich cecha w największym stopniu rzutuje na konstrukcję prawną. Jest wysoce dyskusyjne, czy istnieje **prawo do renty** „w ogólności”, tzn. prawo inne niż roszczenia o poszczególne świadczenia rentowe, niedotyczące wymiaru renty. Sądzę, że operowanie nim jest zbędne, ponieważ istniejące potrzeby zaspokajają konstrukcja roszczeń o poszczególne świadczenia, która w pełni odpowiada obowiązującej regulacji, a ponadto ją wyczerpuje (zob. szerzej rozdz. III § 1 pkt III)⁶⁴. W niniejszej pracy posługuję się niekiedy pojęciem „prawo do renty”, jednak muszę zaznaczyć, że jest to na ogół⁶⁵ jedynie skrót myślowy na oznaczenie zbioru świadczeń rentowych.

Pogląd o odszkodowawczej naturze roszczeń rentowych objętych analizą ma swoje reperkusje również w innej sferze – nie są to roszczenia alimentacyjne *sensu stricto*, chociaż pełnią taką funkcję, skoro służą dostarczeniu środków utrzymania w przypadku rent z art. 444 § 2 i 3 oraz art. 446 § 2 KC. Oznacza to stosowanie do nich art. 505 pkt 2 KC (niezależnie od faktu, że stosuje się do nich także pkt 3) oraz ograniczeń egzekucji z art. 833 § 2¹ KPC⁶⁶. Natomiast nie zastosujemy tych przepisów, które chronią roszczenia o świadczenia nazwane przez ustawodawcę wprost alimentacyjnymi – np. art. 831 § 1 pkt 2, art. 833 § 6, art. 845 § 2¹, art. 1025 § 1 pkt 2 KPC. Wyjątkowo należy zastosować art. 890 § 2⁶⁷ i art. 890² § 2 KPC, gdzie mowa jest o „rentach o charakterze alimentacyjnym zasądzonych tytułem odszkodowania” oraz art. 1081 § 1 KPC w zakresie „renty mającej charakter alimentów”⁶⁸. Nie działa co do nich także wyłączenie skargi kasacyjnej przewidziane w art. 398² § 2 pkt 1 KPC.

⁶⁴ M. Kaliński, w: A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, W. Kocot, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania*, 2021, s. 376 Nb 421.

⁶⁵ Wyjątkowo zaś precyzuję inne znaczenie, rozumiejąc je np. jako kompetencję do wystąpienia do sądu o dokonanie wymiaru tych świadczeń.

⁶⁶ Por. na tle art. 575 KPC z 1930/32 r. wyr. SN z 16.12.1937 r., C.II.1566/37, PS 1938, Nr 6, dodatek, s. 164 – uznano w nim roszczenia o świadczenia rentowe za należności „alimentarne”.

⁶⁷ B. Lackoroński, *Renta (art. 903–907 k.c.) w praktyce sądowej*, Prawo w działaniu 2015, Nr 24, s. 118.

⁶⁸ Tamże, s. 123.

Również należy do rent stosować art. 1088 KPC z zawartym tam odesłaniem do art. 844 i nn. KPC. Wynika to z faktu, że pojęciem „świadczenia alimentacyjne” zawartym w nazwie działu V objęto alimenty i renty mające charakter alimentów.

[Przejdź do księgarni →](#)